

Pod pritiskom Međunarodnog monetarnog fonda, ali i drugih aktera, Vlada Srbije izvodi ambiciozni program reformi u korist kapitala i na štetu radnika. Pod reformskim čekićem očekivano se našao i nacionalni distributer struje. No "reforma" tako velikog sistema sa sobom povlači i neke nepredviđene probleme.

Zbog svoje veličine i uloge koju ima u privrednom, pa i društvenom životu zemlje, Elektroprivreda Srbije je pod budnim okom svih faktora koji utiču na proces takozvanih reformi. U svom propagandnom spotu - koji se u skladu sa savremenom terminologijom zove "korporativni film" - EPS akcenat stavlja na ono čime želi da se pohvali, a to je usklađivanje sa preporukama i propisima EU, ali i društveno odgovorno poslovanje što podrazumeva donatorstvo za profesionalne sportiste, program Škola bez nasilja, brigu o muzeju Nikole Tesle ili kltorstvo Hrama Svetog Save. Naravno, kruna svega je konstatacija da je to najveća nacionalna kompanija, okrenuta tržištu, konkurentna i profitabilna.

U javnosti je, međutim, kreirana drugačija slika zasnovana na ideji ove državne firme kao mesta za obezbeđivanje (za ovdašnje uslove) pristojnih primanja uz poslovično malo truda. Osobito se to odnosi na stranačko zapošljavanje, koje, uprkos zvaničnom moratorijumu na zapošljavanje u javnim preduzećima, kroz angažovanje radne snage preko agencija i na određeno vreme, i dalje nastavlja da postoji. Shodno veličini kompanije, EPS je naravno u poziciji da apsorbuje nemali deo tako zaposlenih osoba. Javni imidž zaposlenih u javnim preduzećima nije baš previše pohvalan: to je slika jednog uhleba, parazita i neradnika. Takav dojam deli većina nezaposlenih, ili pak onih koji rade kod kapitalista, stranih i domaćih, dakle kod većine stanovništva.

Ovo nije čudno, niti je ekskluzivno za Srbiju, ali ono što bi moglo da začudi jeste to što ovakvoj recepciji doprinosi i sam menadžment EPS-a. Naime, pošto je još 2014. godine proklamovana reorganizacija, na početku svake godine otad dobijamo uvid u nove faze tog procesa. Tako je, početkom ove godine, izvršna direktorka za finansije najavila da će, u okviru racionalizacije, do 2020. godine smanjiti broj zaposlenih za pet hiljada. Početna godina reorganizacije je bila 2015. i tada je 500 radnika otišlo takozvanim prirodnim odlivom, što je zloćudna kovanica za odlazak u penziju onih koji ispunjavaju bar jedan uslov za to. Pod sadašnjim merama štednje, oni koji ne ispunjavaju oba uslova, ne primaju punu penziju.

Pritisci spolja

U toku 2016. godine, 1.500 zaposlenih je prihvatilo "socijalni program", a još 500 se "prirodno odlilo". Za 2017. godinu, izvršna direktorka još nije imala tačne podatke, ali misli da će biti makar na nivou 2016. Sve to zvanično se zove "uspešna reorganizacija". Međutim, da bi se videla uspešnost, treba navesti i druge reorganizacione mere. Tako je, na primer,

sredinom 2016. godine autonomno pravno lice EPS snabdevanje pripojeno Javnom preduzeću EPS, odnosno glavnoj kompaniji. Ta, sada ukinuta, ćerka kompanija osnovana je 2013. godine, na osnovu Zakona o energetici. Nepune tri godine kasnije, ispostavilo se da je racionalnije i profitabilnije da ono ne postoji, uprkos Zakonu o energetici.

To i jeste glavni utisak: da se rešenja istražuju u hodu, uprkos neprestanim pozivanjima na iskustva i preporuke iz drugih zemalja. Podrazumeva se da se sve odluke i promene smatraju i oglašavaju uspešnim dok se dešavaju, a isto se tako podrazumeva da se ubrzo ispostavlja da je sve to bilo gubljenje vremena, pri čemu nije isključeno ni da se neko dokopao solidnijih suma novaca. Zapravo, možda bi se nekom strožem sudiji učinilo da oni koji sve to izvode zapravo i ne znaju šta rade. Neko drugi bi mogao da kaže da su u pitanju igre za nečiji račun. Ali, teško da bi iko mogao da kaže da shvata čitavu priču. U prvom redu se to odnosi na zaposlene.

Stvar je zapravo u tome da u ovom trenutku deluje više faktora koji sistem ove veličine u jednoj posrnujoj postratnoj privredi neprestano naprežu do pucanja. Prvo, tu je činjenica da je osnovni proizvod ove kompanije električna energija, koja je, možemo reći, proizvod najšire potrošnje. Kompanija je, stoga, profitabilna. To što je pod kontrolom Vlade, odnosno stranaka, čini je podesnom za upošljavanje klijentelističkih nameštenika. Osim toga, deo njenih sredstava odlazi na pomenute "društveno odgovorne programe", što smanjuje troškove države. Imajući sve ovo u vidu, razumljivo je zašto je svaka vlada delovala primorano na nekakvu intervenciju u ovom sistemu, kao i zašto je većina dosadašnjih poteza delovala kao presipanje iz šupljeg u prazno. Po intenzitetu najavljivanja svih tih promena, više je nego osnovano pretpostaviti da najjači zahtevi za promenu, pre svega položaja EPS-a na tržištu, dolaze spolja.

Izmena strukture zaposlenih

Sve dosadašnje reorganizacije vodile su ka centralizaciji sistema u Beogradu, gde je sada nagomilan skoro celokupan viši kadar. Nekadašnji regionalni snabdevači su spuštani stepenicu po stepenicu naniže, sve dok se nije došlo do situacije da mnogim službama u tim bivšim regionalnim centrima neposredni rukovodioci budu u Beogradu. Rukovodeći kadar, uprkos svim merama, nije umanjen u odnosu na predreformski period, čak naprotiv. Sa druge strane, javni izgovor za promene jesu naravno efikasnost, racionalnost, ali pre svega priprema za anticipirani čas ulaska drugih kompanija u polje rada EPS-a. Otud toliko javno hvalisanje tržišnom orijentacijom jedne kompanije koja je jedina u oblasti koju pokriva, dakle, poseduje monopol.

Dosadašnjim izmenama se podrazumevalo da će EPS ostati jedini proizvođač struje, dok će se kao prodavci pojaviti posredničke firme koje će tu energiju plaćati EPS-u, a njima će

potrošači plaćati potrošenu energiju. Kako će to sve uticati na EPS i njegov odnos sa strankama i državom ostaje da se vidi. Što se tiče ovog društveno odgovornog poslovanja, postavlja se pitanje da li je društveno odgovornije dati npr. manje para sportistima, a zadržati neku hiljadu radnih mesta? Razume se, ova pitanja su čisto retoričkog karaktera, jer su vladajuće strukture prethodnih godina širom sveta, a možda posebno u ovom njegovom delu, pokazale kako gledaju na tu vrstu dileme.

Sa druge strane, na osnovu razgovora sa zaposlenima u ovom sistemu, lako je uočiti nezadovoljstvo zbog zapošljavanja naprednjačkih - nazovimo to - kadrova. Problem i jeste u tome što to najčešće nisu kadrovi, već ljudi koji posao dobijaju kao neku vrstu nagrade za stranačku aktivnost ili nešto slično, a među njima ima jako malo, rečima starijih radnika i radnica, onih koji znaju šta treba da rade i ne samo to, često novozaposleni ostavljaju utisak kao i da ne nameravaju ni da nauče, ni da rade. Još jedna stvar je vrlo važna: socijalni program i prirodni odliv se naravno ne odnose na novu radnu snagu koja je potpisala ugovore o privremenim poslovima ili ugovore o delu, već na one koji su u stalnom radnom odnosu. To znači i to da će se struktura zaposlenih u toku ove reorganizacije biti unekoliko izmenjena.

Odliv za upravu

Bez obzira na sve, za sudbinu EPS niko ne mora da brine; bili jedini na tržištu ili ne, sve dok su jedini koji proizvode struju, uz to kopaju i ugalj, deluje nemoguće da ta kompanija ne pravi profit, veći ili manji. Kao i u slučaju drugih državnih preduzeća poput Telekoma, postojaće dežurni liberalni teoretičari koji će tvrditi da profit može biti još veći. To naravno nije sporno, on bi mogao da bude veći i ovog trenutka kada bi se promenio pogled na društveno odgovorno poslovanje, odnosno, kada bi, na primer, bilo prekinuto sponzorisanje sporta. Sa obzirom na patriotsko-propagandnu ulogu sporta na početku XXI veka, odnosno savremene verzije hleba i igara načela, to je teško očekivati.

Isto koliko bi bilo teško očekivati da se među prirodno odlivenim ili onima koji prihvataju socijalni program bude neko iz sektora marketinga, tačnije odnosa sa javnošću ili neke od sličnih manje bitnih službi za obavljanje osnovne delatnosti, naročito rukovodilaca iz tih, sekundarnih, sektora. Ali, zato među monterima, terencima, banderašima i sličnima koji čitav sistem zapravo i održavaju - to je normalna pojava. Naravno, ušteta bi bila utoliko veća, kada bi na listi otišli bili menadžeri umesto radnika.

U svakom slučaju, između fraza o tržišnoj orijentaciji, zatim mera štednje, idolizacije budžeta i profita, predviđeno je da se nastavi sa otpuštanjima. Istovremeno, nastavlja se prijem zaposlenih po osnovu ugovora na dve godine. Negde, u čitavom galimatijasu ima i onih koji smatraju da je sve logično. To su obično oni koji donose odluke. Oni drugi, većina,

bili zaposleni ili nezaposleni, u tim situacijama obično očekuju da menadžersko-političarske ekshibicije plate preko svog računa za struju.

Izvor: bilten.org